

EUROOPA KESKPANGA SEISUKOHTI ÜHINEMISPROTSESSI KÜSIMUSES

Christian Noyer

Euroopa Keskpanga asepresident¹

Ma sooviksin tänada korraldajaid võimaluse eest osaleda täna Viini konverentsil. Viini peetakse õigustatult kultuurisillaks Euroopa Liidu liikmesriikide ja Liiduga ühinemiseks valmistuvate nn kandidaatriikide vahel. Umbes kuu aega tagasi Viin juba oli ergutavaks keskkonnaks ühinemisega seotud aruteludele: 2000. aasta detsembri keskpaigas pidas Eurosüsteem (st Euroopa Keskpank (EKP) ja euro kasutusele võtnud 12 liikmesriigi keskpangad) siin oma iga-aastase kõrgetasemelise poliitilise dialoogi kandidaatriikide keskpankade presidentidega. Toimus seminar Euroopa Liiduga ühinemise teemal.

Ma loodan jätkata neid arutelusid mitte ainult oma kolleegidega keskpankadest, vaid ka finantssektori esindajatega. Keskpankurina oskan ma hinnata seda olulist rolli, mida teie kui juhtivad investorid ja ettevõtjad selles Euroopa dünaamilise regiooni üleminekuprotsessis etendate. Ma pean eriti silmas jõupingutusi kehtestada turudistsipliin ja seda säilitada, kindlustada ladus ettevõtte üldjuhtimine ja heade äritavade järgimine ning samal ajal hankida neisse riikidesse äärmiselt väärtuslikku kapitali ja edastada oskusteavet.

Üleminekuperiood on olnud väljakutseks ka keskpankuri seisukohast. Ühinevates riikides meie mõistes keskpanku enne üleminekuperioodi algust ei eksisteerinud ning ühiskonna konsensus hinnastabiilsuse ja keskpankade rolli küsimuses ei olnud päevakorral. Arvestades kogu majanduses läbiviidavaid ulatuslikke struktuurimuutusi, läbiproovitud rahapoliitiliste instrumentide puudumist ja muidugi ka kõrget või isegi hüperinflatsiooni, oli üleminekuaja alguses rahapoliitikat ellu rakendada keerulisem, kui nii mõnigi meist Euroopa Keskpangas oskas ette kujutada. Kõike seda arvesse võttes on kesk-

pankade saavutused üleminekuriikides olnud eriti märkimisväärsed.

Hinnates kandidaatriikide majanduses toimuvaid muutusi kunagise lähtepositsiooni kontekstis, on mul heameel tõdeda viimase kümnendi jooksul saavutatud märkimisväärsed edu. Eriti just struktuurse kohanemise abil saavutatu on vaieldamatult vähendanud võimalikku haavatavust väliste finantskriiside tõttu. Seda näitas ka Vene kriisi ja hiljutise Türgi kriisi piiratud mõju. Süsteemi muutuste kõige ilmekamaks näiteks on ressurside ulatuslik ümberjaotus, kaubandussidemete selge ümberorienteerimine Euroopa Liidule, täielik institutsionaalne uuendamine ning erasektori märkimisväärne areng. Kõik see on aidanud kaasa ka toodangu väljalaske taastumisele neis riikides. Europiirkonnast kiirem kasv on samuti soodustanud tegelikku lähenemist, kuigi see protsess toimub üldiselt siiski märksa mõõdukamas tempos, kui me seda soovisime või lootsime, ent peaaegu kõigi riikide majandusväljavaated on väga head.

* * * * *

Vaatamata kõigile neile saavutustele oleme me hästi teadlikud ka eesseisvatest väljakutsetest – ning neid on palju –, millega ühinevad riigid ja nende keskpangad selles ajaloolises protsessis silmitsi seisavad. Reformipüüdlusi toetades annab Eurosüsteem tehnilist abi – peamiselt süsteemi riikide keskpankade kaudu – ja kasutab ühist platvormi tihedama poliitilise dialoogi pidamiseks. Aastal 2000 oli Eurosüsteemi ja ühinevate riikide vahel kõigis keskpanganduse valdkondades ligi 300 ettevõtmist, muuhulgas kahepoolsed külaskäigud, seminarid ja tehnilise abi andmine. Igal juhul – ja ma tahaksin seda eriti rõhutada – rajaneb kogu tegevus

¹ Kõne Kesk- ja Ida-Euroopa emitentide ja investorite kohtumisel Viinis 17. jaanuaril 2001. Euroopa Keskpanga veebilehe aadress on: <http://www.ecb.int/> (Toim. märkus).

ühemõtteliselt arusaamal, et laienemine on lõppkokkuvõttes poliitiline otsus, mis eelkõige puudutab Euroopa Liidu liikmesriike.

Eurosüsteemi tähelepanu ühinevatele riikidele lähtub ka õigustatud institutsionaalsest ja funktsionaalsest huvist, nende riikide võimalikust lisandumisest europiirkonna riikide hulka, kui vajalikud kriteeriumid on täidetud. Sellises tulevikuväljavaates võime euro kasutuselevõttu käsitleda kolme selgesti eristatava eraldi etapina, millel on erinevad kriteeriumid. Need on: Euroopa Liidu liikmeks saamine pärast Kopenhaageni kriteeriumide täitmist, vahetuskursimehhanismis ERM II osalemine ning lõpptulemusena ühisraha kasutuselevõtt, mis põhineb Maastrichti kriteeriumide täitmisel. Kõik need etapid on võrdselt tähtsad ning aitavad luua tugeva aluse tulevaseks mitteinflatsiooniliseks kasvuks. Nii nagu tavaelus ei rakendata vankrit hobuse ette, millena võiks tõlgendada teise sammu astumist enne esimest, on selge, et kandidaatriikide võime tulla toime liitumiseelsete ettevalmistustega, st nende edusammud kohanemisel ühtse turu tingimustega, on otsustava tähtsusega kahe järgmise sammu tulemuste ja ajastamise suhtes teel ühisraha kasutuselevõtmisele.

Alljärgnevalt käsitlen ma kolme etappi lähemalt:

1. Esimesel etapil, enne ühinemist Euroopa Liiduga, peavad kandidaatriigid keskendama oma jõupingutused sellele, et saavutada vastavus nn **Kopenhaageni kriteeriumidele**. Te muidugi teate, et üks nendest kriteeriumidest nõuab *acquis communautaire*'i korralikku ülevõtmist. Siia kuuluvad ka majandus- ja rahaliidu kohta käivad sätted. Eriti oluline on keskpankade täielikku sõltumatust tagava seadusandluse olemasolu. Selles vallas olen ma murega märganud, et mõnes riigis tuleb ette juhtumeid, mis kinnitavad vajadust keskpanga sõltumatus seadusandlikult täpsemalt sätestada.

Kui analüüsida kandidaatriikide rahapoliitilisi strateegiaid, on küllaltki julgustav näha, et enamikul juhtudel sarnanevad need üha rohkem Euroopa Keskpanga strateegiaga. Rahapoliitika keskendub hinnastabiilsusele ning rajaneb üha enam kaudsete ja turupõhiste instrumentide kasutamisel, mille eesmärk on kontrollida pangasüsteemi likviidsustingimusi. Kuid kandidaatriikidel tuleb eelseisvail aastail saavutada edu ka inflatsioonimäära alandamisel. Samal ajal ei tohiks nad viivitada väga vajaliku suhteliste hindade korrigeerimisega majandusesiseselt, mis on osa tegelikust hinnaühildumisprotsessist.

Mis puutub aga vahetuskursirežiimidesse – ma mõistan, et see küsimus võib pakkuda erilist huvi, kuna kohal on arvukalt välisinvestoreid –, siis liitumiseelisel etapil mingeid vormilisi nõudeid ei esitata. Iga riik vastutab ise valitud vahetuskursirežiimi eest ning nende paljusust tundub olevat mõistlik. Sellist mitmekesisust võis

märgata ka praeguste liikmesriikide puhul enne nende astumist Euroopa Liitu. Kokkuvõttes tundub, et selles faasis on majanduspoliitiliste põhimõtete kooskõllalisus ja nende sobivus konkreetsetes majandusoludes märksa olulisem kui see, milline vahetuskursirežiim valitakse.

Eurosüsteemi jaoks on eluliselt tähtis ka see, et ühinevate riikide finants- ja maksesüsteemid funktsioneeriksid korralikult. ELiga ühinemise kontekstis ootame kandidaatriikidelt Euroopa Liidu seadusandluse ülevõtmist finantsteenuste vallas, mis hõlmavad ka panganduse, kindlustuse ja investeerimisfirmad. Sellega seoses lubage mul meenutada kuulsa Viini majandusteadlase Joseph Schumpeteri poolt öeldut, kes on väitnud, et kapitalismi ainus tähtis institutsioon on pank.

Tõhusa ja konkurentsivõimelise pangasektori ning hästi funktsioneeriva kapitalituru loomine tagab finantsüsteemide stabiilsuse ja toetab nendes riikides toimuvat lähenemisprotsessi. Samuti on see olulise tähtsusega rahapoliitika õigel teostamisel ning seega ka tulevases edukas osalemises europiirkonnas – pärast seda, kui vajalikud tingimused on täidetud.

Suurte ja likviidsete kapitaliturgude loomine on oluline tegur, mis võimaldab rahapoliitika elluviimisel efektiivselt kasutada kaudseid ja turupõhiseid instrumente. Pealegi suurendab see vastavust eeskirjadele, mille eesmärk on tõkestada eelisseisundi kasutamist juurdepääsuks finantssüsteemile. Pangasektori nõrk struktuur võiks avaldada tõsist toimet ka rahapoliitika ülekandemehhanismile, mõjutades pankade reageerimisvõimet rahapoliitika muutumisel.

Eelseisvail aastail tuleb teha jõupingutusi finantssektori ja pangasüsteemi tugevdamiseks, rääkimata nn Kopenhaageni majanduskriteeriumide täitmisest. See seisneb toimiva turumajanduse olemasolus ja suutlikkuses tulla toime konkurentsivõimega. Kuigi tegemist on kahtlemata keerulise ülesandega, on selle nõude täitmine oluline samm ühtsesse turgu integreerumisel ning sel moel ka tugeva aluse loomisel tulevasele mitteinflatsioonilisele kasvule.

2. Eelmainitud kolmeastmelise protsessi teisel etapil, mis algab kohe Euroopa Liiduga ühinemisel, saavad uustulnukad Euroopa Rahaliidu raames piiratud õigustega liikmesriigi staatuse. Tulevaste uute ELi liikmete jaoks EMUst väljajäämise võimalust ei eksisteeri. Euroopa Liiduga ühinemisest alates peavad uued liikmesriigid käsitlema oma vahetuskursipoliitikat ühishuvi pakkuva küsimusena. Seega näiteks konkurentsivõimet suurendav devalveerimine ei ole lubatud, sest see segaks ühtse turu tõrgeteta funktsioneerimist.

Pidades lõppeesmärgina silmas euro kasutuselevõttu, loodame, et ühinevad riigid liituvad ERM IIga siis, kui

nende tase on ühisrahamaade omale piisavalt lähedane. See mehhanism võib sisaldada erinevaid vahetuskursi-režiime, sealhulgas europõhised valuutakomitee süsteemid, eeldusel, et põhilised tunnusjooned on vastastikku sobivad ning poliitika eesmärk on kooskõlas mehhanismi eesmärkidega ja osalemisega ühtses turus. Ainsad ERM IIga sel etapil selgelt mitesobivad režiimid oleksid ujuv vahetuskurss, libisev vahetuskurss ja seotus mõne teise baasvaluutaga kui euro.

Enamik kandidaatriike on juba viidanud kavatsusele liituda mehhanismiga pärast Euroopa Liiduga ühinemist niipea kui võimalik. Selles kontekstis tahaksin ma praeguste liikmesriikide kogemuse põhjal rõhutada, et ajavahemik Euroopa Liiduga ühinemise ja ERM IIga liitumise vahel võib riigiti olla väga erineva pikkusega. Kui vaadelda üksnes neid kuut riiki, mis on ühinenud Euroopa Liiduga pärast Euroopa Rahasüsteemi ja ERM II loomist 1979. aastal, siis ainult üks neist – Austria – liitus vahetuskursimehhanismiga kohe pärast seda, kui oli 1995. aastal ELiga ühinenud.

Me ootame kandidaatriikidelt lõppkokkuvõttes ka teisel etapil vastavust Maastrichti kriteeriumidele, millel minu arvates pole põhjust pikemalt peatuda. Nominaalne lähenemine kujuneb põhinõudeks ja nii Euroopa Komisjoni kui ka Euroopa Keskpanka poolt koostatavais regulaarseis lähenemisaruandeis hakatakse hindama, kas lähenemisprotsess on olnud ühisraha kasutuselevõtuks piisavalt edukas. Asutamisleping nõuab, et rangelt ja jätkusuutlikult järgitaks kriteeriume, mida me kohaldame europiirkonna tulevaste uustulnukate suhtes niisamuti nagu varasemate liitujategi suhtes.

3. Kui eelmainitud kriteeriumid on täidetud, oodatakse uutelt liikmesriikidelt viimase sammuna astumist

kolmandasse etappi ning oma riigi vääringu vahetamist euro vastu, millega nad saavad Euroopa Rahaliidu täieõiguslikuks liikmeks.

* * * * *

Lõpetuseks tahaksin ma rõhutada üht tähtsat piirangut, mis suunab kõiki meie tegemisi kolme eelmainitud etapi jooksul. Ükskõik kui intensiivselt Eurosüsteem laienemisprotsessis ka ei osale, koondame me alati oma peatähelepanu siiski hinnastabiilsuse säilitamisele **europiirkonnas**. Seetõttu ei tohi mingid meetmed ega muud kandidaatriikidega tehtava koostöö vormid piirata Eurosüsteemi sõltumatust ega meie peamise eesmärgi saavutamist.

Läheb veel aastaid – ma ei riskiks öelda, kui palju –, enne kui esimesed kandidaatriigid ühinevad Euroopa Liiduga. Veelgi enam aastaid möödub enne, kui selleks paremini valmis riigid võtavad kasutusele euro. See ajavahemik annab neile riikidele võimaluse ühendada omavahel mõistlikud makromajanduslikud põhimõtted, hädavajalikud struktuurireformid ja hoogsa institutsioonide loomise. Kogu protsess sõltub seega iga kandidaatriigi jõupingutustest reformide teostamisel ja võib loomulikult riigiti erineda.

Nende mõtetega ma lõpetaksin. Loodan, et suutsin piisavalt selgesti näidata – Eurosüsteem on täielikult teadlik jätkuva ühinemisprotsessi tulevastest mõjudest oma kindlaksmääratud eesmärkide täitmisele. Ettevalmistused sujuvaks integreerumiseks Euroopa Keskpankade Süsteemi ja edaspidi ka Eurosüsteemi on täies hoos igal tasandil. Lubage mul kinnitada, et ajal, mil meie silme all toimub Euroopa taasühinemise ajalooline protsess, on Euroopa Keskpank ootel ning valmis selles oma rolli täitma.